

Н. В. Сментина

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянута специфіка державної політики енергоефективності в Україні з позиції населення. Серед основних завдань держави у сфері енергоефективності зроблено акцент на заходах, які спрямовані на зменшення обсягу втрат енергоресурсів у результаті модернізації обладнання, впровадження сучасних енергоефективних технологій. Визначені можливості які пропонуються громадянам у сфері енергоефективності на шляху реалізації державної політики у цьому напрямі, зокрема в розрізі окремих кредитних, грантових програм та програм міжнародної технічної допомоги. Наведено перелік обладнання, на придбання та встановлення якого передбачається компенсація витрат за кредитом в Україні. Надані пропозиції щодо зміни схеми кредитування з боку держави фізичних осіб та ОСББ, що мають бажання впровадити сучасні енергоефективні технології.

Ключові слова: державна політика, державна підтримка населення, енергоефективність, енергоефективні заходи.

Н. В. Сментина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭНЕРГОЕФЕКТИВНОСТИ В УКРАИНЕ: ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ НАСЕЛЕНИЯ

В статье рассмотрена специфика государственной политики энергоэффективности в Украине с позиции населения. Среди основных задач государства в сфере энергоэффективности сделан акцент на мероприятиях, направленных на уменьшение объема потерь энергоресурсов в результате модернизации оборудования, внедрения современных энергоэффективных технологий. Определены возможности предлагаемые населению в сфере энергоэффективности на пути реализации государственной политики в этом направлении, в частности в разрезе отдельных кредитных, грантовых программ и программ международной технической помощи. Приведен перечень оборудования, на приобретение и установку которого предусмотрена компенсация расходов по кредиту в Украине. Предложено изменить схему кредитования со стороны государства физических лиц и ОСМД, желающих внедрить современные энергоэффективные технологии.

Ключевые слова: государственная политика, государственная поддержка населения, энергоэффективность, энергоэффективные мероприятия.

Nataliia Smentyna

STATE REGULATION OF THE ENERGY EFFICIENCY IN UKRAINE: OPPORTUNITIES FOR POPULATION

The article deals with the specifics of state energy efficiency policy in Ukraine from the population positions. Among the main tasks of the state in the energy efficiency sphere author focuses on the actions aimed at reducing the amount of energy loss due to modernization of equipment, introduction of modern energy-efficient technologies. Possibilities suggested to public in the field of energy efficiency in the way of implementation of the state policy in this direction were identified, particularly in the context of individual credit, grant programs and programs of international technical assistance. The list of equipment, purchase and installation of which provides compensation the credit costs in Ukraine are indicated. Author proposed to change the states credit scheme for individual and condominiums who want to introduce modern energy-efficient technology.

Keywords: public policy, public support of the population, energy efficiency, energy efficiency measures.

Постановка проблеми. Стратегічною метою державного регулювання економіки є забезпечення умов для зростання добробуту громадян. Одним зі способів підвищення рівня життя кожного громадянина одночасного за умов збереження навколишнього середовища та турботи про наступні покоління є раціональне та ефективне використання енергетичних ресурсів, що втілюється в категорії енергоефективність. За умов надзвичайної

енерговитратності страждає конкурентоздатність продукції українського виробництва, зменшуються можливості забезпечення енергетичної залежності, залишаються неякісними енергетичні послуги населенню. Для України, яка є залежною від інших постачальників, наприклад, такого енергоносія як природний газ, з огляду на її можливість задовольнити потреби продукцією власного виробництва за підсумками 2015 року лише на 62% (підрахунки автора за матеріалами офіційної статистичної інформації), проблема енергоефективності залишається вкрай актуальною. Посилюється проблема енергоефективності за умов зростання цін на енергоресурси. Чергове підвищення цін змушує власників житлових будинків вдаватися до пошуку енергоефективного обладнання та матеріалів. Українці починають проводити теплоізоляцію зовнішніх стін житлових будинків, підвальних приміщень, встановлювати вікна та двері з енергозберігаючим склом, теплові лічильники, переобладнувати опалення тощо. Але приймаючи рішення чи то про модернізацію обладнання, чи про теплоізоляцію перед населенням як завжди постає проблема браку фінансових коштів. Відтак, це породжує необхідність поглянути на специфіку державної політики енергоефективності в Україні з позиції населення та визначити можливості, які відкриваються перед ним через реалізацію такої форми державного регулювання економіки як планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема зменшення енергоємності економіки України й обґрунтування рівня енергоефективності знайшла своє висвітлення у наукових розробках В. М. Геєця, С. Ф. Єрмілова, Н. В. Мици, В. П. Розена, Ю. П. Яценка та ін. З позиції державного регулювання проблему вивчали Д. Ю. Дрожжин [1], Т. Д. Таукешева [2], О. М. Суходоля [3]. Неодноразово про підсумки її вирішення доповідалося працівниками органів державної влади України, наприклад [4]. Разом з тим вона залишається не достатньо дослідженою з позиції громадян, які воліють збільшення добробуту в результаті реалізації регулюючих дій з боку держави.

Постановка завдання. З огляду на сказане вище метою роботи є визначення можливостей які пропонуються населенню України у сфері енергоефективності на шляху реалізації державної політики у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання енергоефективності можна визначити як комплекс дій з боку органів державної влади та місцевого самоврядування щодо вироблення державної політики енергоефективності з метою формування умов для оптимального використання енергетичних ресурсів із урахуванням їх обсягу, питомих витрат, вартості, інноваційності та ін. Дії з боку держави можуть бути як адміністративними так і економічними. Реалізація державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива покладається на Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження в Україні.

Україна належить до держав світу зі значними показниками енергоємності ВВП. За цим показником Україна поступається Російській федерації, Китаю, США, Чехії, Фінляндії, Румунії, Польщі та іншим державам. Енергоємність ВВП України сягає близько 0,55 т у.п. на 1000 доларів ВВП у порівнянні, наприклад, з 0,15 – для Німеччини, 0,19 – для Польщі й 0,44 – для Росії [5, с. 119].

З метою створення умов для зниження рівня енергоємності валового внутрішнього продукту України та наближення його до рівня розвинутих країн і стандартів Європейського Союзу, а також з метою підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів, посилення конкурентоспроможності національної економіки в Україні розроблена Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2016 роки. Одним із завдань програми визначено зменшення обсягу технологічних і невиробничих втрат енергоресурсів у результаті модернізації обладнання, впровадження сучасних енергоефективних технологій, удосконалення системи державного управління та

популяризації енергоефективності. Для досягнення цього завдання у державній цільовій програмі визначена низка заходів, зокрема таких [6]:

- оснащення суб'єктів господарювання у сфері виробництва теплової енергії комунальної форми власності приладами обліку фактичного відпуску теплової енергії, а також оснащення житлових будинків будинковими приладами її обліку;

- стимулювання населення до впровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредиту, який залучено на придбання котлів з використанням будь-яких видів палива та енергії та додаткового обладнання і матеріалів до них, а також на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів;

- стимулювання об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, житлово-будівельних кооперативів до впровадження енергоефективних заходів шляхом відшкодування частини суми кредиту, залученого на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів.

Створюючи умови для реалізації визначених Державною цільовою програмою довгострокових заходів та завдань, зокрема тих з них, що стосуються стимулювання населення до впровадження енергоефективних заходів, державою передбачено фінансування витрат на модернізацію обладнання, впровадження сучасних енергоефективних технологій у вигляді часткової компенсації витрат за кредитом. Йдеться про так звану державну підтримку населення на принципах співфінансування у забезпечення енергоефективності житла. Фінансування передбачалося за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів.

Разом з тим, варто відмітити, що у сфері енергоефективності України діє безліч кредитних, грантових програм та програм міжнародної технічної допомоги. Зокрема 7 кредитних програм, 18 грантових програм та програм міжнародної технічної допомоги, 10 програм багатосторонньої технічної допомоги, та 4 державні програми підтримки енергоефективності. Організаторами останніх є Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню в Україні, Форд регіонального розвитку, Міжнародний фонд «Відродження», Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження в Україні [7].

Так, наприклад, для здійснення тепломодернізації будівель перед українцями відкриваються можливості отримати фінансування за програмою «Теплий кредит», яка стартувала ще наприкінці 2014 року та передбачає компенсацію з боку держави у розмірі від 40% до 70% (залежно від кількості співвласників, що отримують субсидію) на придбання енергоефективного обладнання та матеріалів, а також за програмою IQenergy, яка передбачає грантову фінансову підтримку енергоефективності у розмірі від 25% до 35% обсягу інвестицій, що закладені у проект підвищення енергоефективності наявних будівель за рахунок коштів Європейського банку реконструкції та розвитку [8].

В рамках такої допомоги за даними Державного агентства енергоефективності та енергозбереження в Україні на заміну газових котлів та придбання енергозберігаючого обладнання/матеріалів станом на 26 вересня 2016 року видано 145733 кредити на суму 2390,3 млн. грн. [9]. Найбільший показник загального обсягу виданих кредитів на придбання «негазових» котлів, енергоефективного обладнання/матеріалів для фіз. осіб, ОСББ/ЖБК у Львівській області (236,8 млн. грн.), Сумській (212,27 млн. грн.), м. Києві та Київській області (201,1 млн. грн.). Найменший – у Миколаївській (36,49 млн. грн.), Луганській (38,27 млн. грн.) областях.

На місцевому рівні у цьому напрямі прийнято 196 місцевих програм відшкодування частини за кредитами для населення та ОСББ на утеплення житла. Щоправда є регіони, які прийняли програми без виділення фінансування з місцевих бюджетів на впровадження енергоефективних заходів, у їх складі зокрема варто відмітити такі регіони, як Одеська, Дніпропетровська, Запорізька, Закарпатська, Харківська, Херсонська та ін. області.

Протягом 2016-2017 років в Україні реалізовуватиметься проект «Комплексна енергозберігаюча санація. Модельні проекти в Україні», метою якого є стрімке і широкомасштабне підвищення енергоефективності застарілого житлового фонду України і модернізація систем теплопостачання. Проект реалізується Німецьким енергетичним

агентством (DENA) спільно з партнерами «Ініціатива Житлове господарство у Східній Європі (IWO e.V.)» та «Експертний центр великих громад Kompetenz-zentrum Großsiedlungen e.V.» [10]. Проект надає можливість як фізичним особам (власникам житла) так і ОСББ, ЖЕК отримати компенсацію частини кредитних коштів на впровадження енергозберігаючих заходів. Компенсація можлива як з державного бюджету: для ОСББ до 40% розміру кредиту, для фізичних осіб – від 20% до 70% так і з місцевого: для ОСББ та фізичних осіб від 20% до 30% розміру кредиту.

Варто відмітити, що для отримання компенсації з державного чи місцевого бюджету на відшкодування витрат за кредитом на придбання та встановлення енергоефективного обладнання необхідно пройти такі кроки (рис.1).

Рис. 1. Основні кроки на шляху отримання відшкодування витрат за кредитом на придбання та встановлення енергоефективного обладнання

Разом з тим, перша проблема, що постає перед бажаючими запровадити енергоефективні заходи – вибір товару / послуги. Перелік енергоефективного обладнання, технологій, матеріалів на придбання якого (включаючи витрати з його становлення) передбачається компенсація витрат за кредитом, отриманим у відповідних установах з цією метою, чітко прописано у Державній цільовій програмі з урахуванням доповнень 2012 року. (табл. 1).

Таблиця 1

Енергоефективне обладнання на придбання та встановлення якого передбачається компенсація витрат за кредитом

№ з/п	Види обладнання (включаючи витрати на його встановлення) / види робіт
Одноквартирні будинки	
1	газові котли з автоматичною подачею природного газу
2	електричні котли
3	котли, що працюють на альтернативних видах палива
4	теплові насоси
5	сонячні колектори для виробництва теплової енергії та підігріву води
6	сонячні панелі для виробництва електричної енергії
7	радіатори опалення з терморегуляторами, прилади обліку природного газу та води
8	склопакети, балконні блоки та входні двері
9	роботи з термоізоляції зовнішніх стін будівлі, підвалу та фундаменту
10	роботи з модернізації теплових, водопровідних, каналізаційних, вентиляційних та електричних мереж у будинку
Квартири у багатоквартирних будинках	
1	радіатори опалення з терморегуляторами
2	прилади обліку гарячої води з контролем температури
3	прилади обліку природного газу та холодної води
4	склопакети, балконні блоки та входні двері
5	роботи з термоізоляції зовнішніх стін багатоквартирного будинку

Складено за матеріалами [6; 11]

Разом з тим, варто зазначити, що навіть подолавши недовіру до держави на першому кроці, тобто знайшовши необхідну для себе послугу / товар, ця недовіра чи розчарування можливістю державної підтримки зникає на етапі детального ознайомлення з умовами кредитування. Умовами кредитування чітко визначено мінімальний термін, на який видається кредит. Відтак, передбачена до виплати, проте ще не виплачена компенсація з боку держави на придбання та встановлення енергоефективного обладнання майже в такому ж еквіваленті має бути повернена у вигляді відсотків за користування кредитом. Разом з тим, бажаною, на нашу думку, могла б бути схема кредитування, за якою держава брала б на себе зобов'язання покривати вартість товарів / послуг ще на етапі укладення угоди між фізичною особою чи ОСББ, що бажають запровадити енергоефективні заходи, з підприємствами, які ці послуги надаватимуть.

Окрім того, допомагаючи державі вирішити проблему енергоефективності, наприклад, через термоізоляцію зовнішніх стін будівлі, заміну склопакетів хоча б одним власником квартири у багатоповерхівці, не вирішується проблема економії його коштів на сплату житлово-комунальних послуг. Адже, понесені витрати не гарантують зменшення розміру суми коштів, як плати за тепlopостачання, оскільки тарифи для населення встановлено у розрахунку на м² житлової площі, а не за реально витрачені гікакалорії на опалення модернізованого житлового приміщення. Ефект матиме місце за умов, якщо ці ж заходи будуть вжиті щонайменше 80% власників за наявності відповідних приладів обліку тепла. Відтак проблема енергозбереження лишається проблемою ще не одного покоління та вимагає суттєвих капіталовкладень.

Висновки. За результатами проведено дослідження визначено, що у сфері енергоефективності України діє низка кредитних, грантових програм та програм міжнародної технічної допомоги які надають можливість отримати компенсацію за витратами на впровадження енергоефективних заходів. З боку держави фізичним особам та ОСББ надається можливість отримати компенсацію за кредитом на придбання енергоефективного обладнання і матеріалів та їх встановлення. Разом з тим, часом жорсткі умови кредитування та не завжди відчутний ефект у вигляді економії на розмірі плати за житлово-комунальні послуги не стимулюють населення скористатися наданими можливостями.

Література:

1. Дрожжин Д. Ю. Механізм державного регулювання енергоефективності в Україні [Електронний ресурс] / Д. Ю. Дорожжин. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/06.pdf>.
2. Таукешева Т. Д. Механізми реалізації державної політики у сфері енергоефективності та енергозбереження [Електронний ресурс] / Т. Д. Таукешева. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/2/03.pdf>.
3. Суходоля О. М. Державна політика енергоефективності: досвід, проблеми та перспективи реалізації [Електронний ресурс] / О. М. Суходоля. – Режим доступу: <http://p.120-bal.ru/geografiya/7302/index.html> від 15.02.2015.
4. Державна політика у сфері енергоефективності [Електронний ресурс] // Офіційна сторінка Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. – 10 листопада 2015 року. – Режим доступу: http://saee.gov.ua/sites/default/files/1_State_energy_efficiency_program.pdf.
5. Енергетична стратегія України до 2030 року : Розпорядження КМУ від 24 липня 2013 року № 1071-р. – 166 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
6. Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2016 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2010 р. № 243 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

7. Проект USAID «Муніципальна енергореформа в Україні»: каталог кредитних, грантових програм та програм міжнародної технічної допомоги в сфері енергоефективності [Електронний ресурс]. // Інформаційний портал Житло. – 2015. – Режим доступу: <http://zhytlo.in.ua>.

8. Гор А. Інвестиції в енергоефективність = економія витрат на тепло [Електронний ресурс] / А. Гор // Україна комунальна. – Режим доступу: <http://jkg-portal.com.ua/>

9. Державна підтримка енергозбереження [Електронний ресурс] // Офіційна сторінка Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України. – Режим доступу: http://saee.gov.ua/sites/default/files/Presentation_28_09_2016.pdf

10. Одеса активно впроваджує проекти енергоефективності [Електронний ресурс] // Офіційний сайт м. Одеса. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ua/news/84935/>

11. Про внесення змін до Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2012 року № 921 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

1. Drozhzhyn, D. Yu. (2012). Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya enerhoefektyvnosti v Ukrayini [The state regulation mechanism of energy efficiency in Ukraine]. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/06.pdf> [in Ukrainian].

2. Taukesheva, T. D. (2015). Mekhanizmy realizatsiyi derzhavnoyi polityky u sferi enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennya [Mechanisms of implementing public policy in the field of energy efficiency and conservation]. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2015-3/doc/2/03.pdf> [in Ukrainian].

3. Sukhodolya, O. M. (2015). Derzhavna polityka enerhoefektyvnosti: dosvid, problemy ta perspektyvy realizatsiyi [State energy policy: experience, problems and prospects of implementation]. Retrieved from <http://p.120-bal.ru/geografiya/7302/index> [in Ukrainian].

4. Derzhavna polityka u sferi enerhoefektyvnosti [State policy in the field of energy efficiency] (2015). *Ofitsiyina storinka Derzhavnoho ahent-stva z enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennya Ukrayiny - Official website of the State Agency for Energy Efficiency and Energy Saving of Ukraine*. Retrieved from <http://saee.gov.ua> [in Ukrainian].

5. Enerhetychna stratehiya Ukrayiny do 2030 roku : Rozporyadzhennya KМУ vid 24 lypnya 2013 roku № 1071. [Energy Strategy of Ukraine till 2030: CMU Order from July 24 2013, № 1071]. (2013, July), 166 p. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

6. Derzhavna tsil'ova ekonomichna prohrama enerhoefektyvnosti i rozvytku sfery vyrobnytstva enerhonosiyiv z vidnovlyuvanykh dzherel enerhiyi ta al'ternatyvnykh vydiv palyva na 2010-2016 roky : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 1 bereznya 2010 roku. № 243 [State targeted economic program for energy efficiency and the development of energy production from renewable energy sources and alternative fuels in the years 2010-2016: CMU Resolution from March 1 2010, № 243]. (2010, March). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

7. Proekt USAID «Munitsypal'na enerhoreforma v Ukrayini»: kataloh kredytnykh, hrantovykh prohram ta prohram mizhnarodnoyi tekhnichnoyi dopomohy v sferi enerhoefektyvnosti [USAID Project «Municipal enerhoreforma in Ukraine»: catalog credit, grant programs and technical assistance programs in the area enerhoefektyvnosti]. (2015). *Informatsiyyny portal Zhytlo - Housing Information Portal*. Retrieved from <http://zhytlo.in.ua> [in Ukrainian].

8. Hor, A. Investytsiyi v enerhoefektyvnist' = ekonomiya vytrat na teplo [Investments in energy = cost savings on heat]. *Ukrayina komunal'na - Ukraine communal*. Retrieved from <http://jkg-portal.com.ua> [in Ukrainian].

9. Derzhavna pidtrymka enerhozberezhennya [State support for energy saving]. (2016). *Ofitsiyina storinka Derzhavnoho ahent-stva z enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennya Ukrayiny - Official website of the State Agency for Energy Efficiency and Energy Saving of Ukraine*. Retrieved from <http://saee.gov.ua> [in Ukrainian].

10. Odesa aktyvno vprovadzhuye proekty enerhoefektyvnosti [Odessa is actively implementing energy efficiency projects]. *Ofitsiynyy sayt m. Odesa - Official site of Odessa*. Retrieved from <http://omr.gov.ua/ua/news/84935> [in Ukrainian].

11. Pro vnesennya zmin do Derzhavnoyi tsil'ovoyi ekonomichnoyi prohramy enerhoefektyvnosti i rozvytku sfery vyrobnytstva enerhonosiyiv z vidnovlyuvanykh dzherel enerhiyi ta al'ternatyvnykh vydiv palyva na 2010-2015 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 12 veresnya 2012 roku № 921 [On amending the State Target Economic energy efficiency programs and development of energy production from renewable energy sources and alternative fuels for 2010-2015: CMU Resolution of September 12 2012, № 921] (2012, September). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

Рецензент: Балджи М.Д., д.е.н., професор, зав. кафедри економіки та планування бізнесу Одеського національного економічного університету